

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาความหมายของความขัดแย้งและการบริหารความขัดแย้ง ๒) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้งจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อศึกษาบทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าทางเอกสารค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลมาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ผู้วิจัยจะศึกษาโดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ผู้วิจัยจะศึกษาโดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เป็นตำราวารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ จากหนังสือพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด และรวบรวมข้อมูลเพื่อนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ความหมายของความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง

ความหมายของความขัดแย้งในทัศนะปัจจุบัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำนิยามไว้ว่า คำว่า “ขัดแย้ง” ประกอบด้วยคำสองคำ กล่าวคือ “ขัด” ซึ่งหมายถึง การไม่ทำตามฝ่าฝืนขึ้นไว้ และ “แย้ง” หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน ต้านไว้ ทานไว้ เพราะความขัดแย้งเป็นความรู้สึกนึกคิด หรือการกระทำที่ขัดกันทั้งภายในตนเอง ระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่ม ซึ่งมีผลทำให้เกิดการแข่งขัน หรือการทำลายกัน

ความหมายของความขัดแย้งในทัศนะพระพุทธศาสนา จากการศึกษาในพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนานั้น จะไม่พบคำในภาษาบาลีที่แปลว่า “ความขัดแย้ง” โดยตรง แต่จะมีคำอื่นในภาษาบาลีที่มีความหมายในลักษณะที่เป็นความขัดแย้งหรือบ่งบอกถึงความ

ขัดแย้ง ซึ่งสามารถที่จะจัดกรอบเกี่ยวกับประเด็นที่ว่าด้วยความหมายของความขัดแย้ง ในมิติของพระพุทธศาสนาได้ ๒ ประเด็นหลัก ๆ กล่าวคือความขัดแย้งในแง่ของธรรม และในแง่ของวินัย

สาเหตุของการเกิดความขัดแย้ง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในองค์การสามารถแบ่งออกได้ ๖ ประเภท ตามระดับความขัดแย้งจากบุคคลถึงองค์การ ดังนี้

ประเภทที่ ๑. ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล

ประเภทที่ ๒ ความขัดแย้งระหว่างบุคคล

ประเภทที่ ๓ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

ประเภทที่ ๔ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม

ประเภทที่ ๕ ความขัดแย้งในองค์การ

ประเภทที่ ๖ ความขัดแย้งระหว่างองค์การ

จากที่กล่าวมานี้เป็นการศึกษาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นซึ่งมีสาเหตุมาจากความไม่โปร่งใส ไม่ทราบถึงข้อมูลหรือไม่เข้าถึงข้อมูลจึงทำให้เกิดความขัดแย้ง

การจัดการความขัดแย้ง เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งในบางสถานการณ์ข้อตกลงอาจเกิดขึ้นแล้วแต่ไม่ได้รับการรับรู้ ไม่ถูกพูดถึง หรือไม่ตระหนักถึงซึ่งมีขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้ง ๕ ขั้นตอน ดังนี้ จรูญรัตน์ จันทุมมา และคณะได้กล่าวไว้ในหนังสือรายเรื่องความขัดแย้ง เมื่อนำมากล่าวโดยสรุป คือ ๑) การจัดการความขัดแย้งสิ่งแรกที่ต้องพิจารณา คือ การเปิดเผยความขัดแย้งด้วยความตระหนักตนเอง ในบางครั้งถ้าเรารู้สึกว่าต้องการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันไว้ ๒) การเข้าใจสถานภาพของแต่ละฝ่ายจะทำให้ได้ข้อตกลงที่ทั้งสองฝ่ายพึงพอใจและนำไปปฏิบัติได้ การแก้ไขความขัดแย้งต้องมีความเคารพและนับถือคนอื่นพยายามศึกษาความขัดแย้งโดยพิจารณาอารมณ์ของอีกฝ่ายหนึ่งที่แสดงออกมาเพราะอารมณ์ที่แสดงออกมาเป็นพื้นฐานส่วนหนึ่งของสาเหตุที่แท้จริงของความขัดแย้ง ๓) ทั้งสองฝ่ายจะต้องพยายามที่จะให้ความชัดเจนหรือจะต้องระบุปัญหาาร่วมกัน โดยที่เป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย อีกทั้งมีการฟังข้อมูลย้อนกลับและเตรียมการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีความจำเป็นการระบุปัญหาที่สร้างสรรค์จะต้องเน้นที่เรื่องราวไม่เน้นที่ตัวบุคคลและความร่วมมือในการระบุความขัดแย้งให้ชัดเจน การระบุปัญหาความขัดแย้งที่ชัดเจนจะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายมีความร่วมมือกันในการแก้ไข ๔) เมื่อมีการแก้ปัญหาโดยแก้ไขที่ตัวปัญหา และการแสวงหาคำตอบ คือกระบวนการในการรวบรวมคำตอบต่างๆ โดยการระดมความคิดจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนั้นในการให้คำตอบหรือทางเลือกต่างๆ ที่จะใช้แก้ไขความขัดแย้ง ซึ่งต้องระลึกเสมอว่าไม่ควรหาคำตอบหรือทางเลือกน้อยเกินไป โดยระลึกอยู่เสมอว่าคำตอบหรือทางเลือกที่ดีที่สุดคือคำตอบที่ตอบสนองความต้องการสูงสุดของทั้งสองฝ่าย และ ๕) ตกลงและนำทางเลือกที่ดีที่สุดไปใช้ หลังจากได้ข้อตกลงที่เป็นที่พึงพอใจแล้ว แต่ละฝ่ายจะนำไปปฏิบัติ ในการปฏิบัติจะต้องมีการประเมินว่าเป็นไปตามข้อตกลงหรือไม่ ถ้าจำเป็นในระหว่างการปฏิบัติอาจมีการปรับปรุงข้อตกลงให้เหมาะสม

ยิ่งขึ้น อาจมีการเจรจากันใหม่เพื่อแก้ไขและปรับปรุงข้อตกลงให้เกิดผลเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่ายและสามารถ ปฏิบัติได้โดยผลที่ได้ยึดหลัก ชนะ - ชนะ

๕.๑.๒ วิธีการแก้ไขความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ความหมายของความขัดแย้งในแง่ของธรรม สามารถรวบรวมและวิเคราะห์ความหมายได้หลายนัย ได้แก่ การบาดหมาง การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การมุ่งร้ายกัน และการถกเถียงกัน ซึ่งชุดของความหมายที่มีหลายนัยดังกล่าวนี้ จัดได้ว่าเป็นความขัดแย้งในมิติของพระพุทธศาสนา และเมื่อนำมาเทียบเคียงกับความหมายของความขัดแย้งทั่วไปแล้ว จะพบว่าความขัดแย้งในความหมายของพระพุทธศาสนามีนัยที่กว้างขวางกว่ากัน เพราะว่ากรอบความขัดแย้งในพระพุทธศาสนานั้นกินความตั้งแต่ความขัดแย้งภายในและภายนอกในทุกๆ มิติ กินความในแง่ของธรรมและวินัยดังจะได้กล่าวต่อไป และความขัดแย้งที่ปรากฏขึ้นในพระพุทธศาสนามีวิธีการจัดการความขัดแย้ง คือ อธิกรณ์ แปลว่า ภารกิจที่พึงทำให้สงบให้เรียบร้อยเหมาะสม อธิกรณ์ คือ เป็นชื่อแห่งเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำให้ลุล่วงไป มี ๔ ประการ คือ ๑. วิวาทาธิกรณ์ คือวิวาท ได้แก่ การเถียงกันปรารภพระธรรมวินัยนี้ จะต้องได้รับชี้ขาดว่าถูกว่าผิด หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการถกเถียงกันด้วยเรื่องพระธรรมวินัย ๒. อนุวาทาธิกรณ์ คือ ความโจทก์กล่าวหากันด้วยปรารภพระธรรมวินัยนี้จะต้องได้รับชี้ขาดว่าถูกว่าผิด หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการถกเถียงกันด้วยเรื่องอาบัติ ๓. อาปัตตาธิกรณ์ คือ กิริยาที่ต้องอาบัติหรือถูกปรับอาบัตินี้จะต้องทำคืน คือทำให้พ้นโทษ หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการถกเถียงกันด้วยเรื่องการปรับอาบัติและวิธีการออกหรือพ้นจากอาบัติ ๔. กิจจาธิกรณ์ คือกิจธุระที่สงฆ์จะพึงสามัคคีร่วมกันทำ เรียกว่า สังฆกรรม เช่นให้อุปสมบทนี้จะต้องทำให้สำเร็จ

จากการศึกษาวิธีการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนา พบว่า จากการศึกษากรอบแนวคิดเรื่องกรรมและความขัดแย้งนั้นเราจะพบว่า ความขัดแย้งบางประการในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นความขัดแย้งที่เกิดการกระทำที่ทั้งสองฝ่ายขาดข้อมูลซึ่งกันและกัน

สำหรับการจัดการความขัดแย้งภายนอกกรณีต่างๆ ไปนั้นเราสามารถที่จะดำเนินการได้ดังต่อไปนี้ คือ

(๑) กรณีความขัดแย้งในเรื่องที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารจะต้องแก้ด้วยการสร้างโอกาสและให้การศึกษอย่างถูกวิธี ทราบข้อมูลรอบด้านของปัญหาที่เกิดขึ้น

(๒) กรณีความขัดแย้งเนื่องจากการใช้อำนาจช่วงชิง การแก้ไขปัญหานั้นมักจะใช้กรณีการส่งชุดไปเพื่อเจรจา หรือจะต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้นำไปเป็นผู้ให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง เช่น กรณีของพระประยูรญาติที่ทำสงครามแย่งน้ำกัน พระพุทธองค์จะต้องเสด็จไปโปรดซึ่งกรณีนี้ถือว่าพระพุทธองค์ทรงใช้ความเป็นผู้นำในการเข้าไปแก้ไขโดยทรงแสดงให้เห็นว่าการฆ่ากันเพราะเรื่องน้ำนั้นเป็นเรื่องที่เหมาะสมหรือไม่จนในที่สุดการทำสงครามก็ไม่เกิดขึ้น

(๓) ความขัดแย้งในด้านการตีความ เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการตีความเรื่องใดเรื่องหนึ่งแตกต่างกัน เช่น กรณีการตีความเรื่องพระวินัยของพระธรรมธากับพระวินัยธร แห่งเมืองโกสัมพี ซึ่งในเรื่องดังกล่าวเป็นแค่กรณีเล็กน้อยคือเรื่องการราดน้ำชำระห้องน้ำก็ได้กลายมาเป็นปัญหาเนื่องจากพระธรรมธและพระวินัยธรตีความเรื่องนั้นแตกต่างกัน เป็นต้น

๕.๑.๓ บทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา

บทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนาสรุปได้ดังต่อไปนี้

บทบาทเป็นแบบแผนหรือพฤติกรรมหรือการกระทำ ของบุคคล ตามสิทธิ อำนาจ และหน้าที่ ตามความรับผิดชอบของสถานภาพหรือฐานะของตำแหน่งทางสังคมที่บุคคลนั้นดำรงอยู่และบทบาทของพระสงฆ์บทบาทของพระสงฆ์มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ๒ประการคือ

๑) บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเอง

๒) บทบาทหรือหน้าที่ต่อผู้อื่น

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภถึงฐานะหรือกิจที่พึงกระทำของพระสงฆ์ ๒ประการ คือ

๑ . คັນธุระหมายถึง การศึกษาถึงหลักธรรมต่างๆ ที่พระองค์ได้แสดงไว้จนสามารถจำได้บอกกล่าวและถ่ายทอดได้เรียกว่า บทบาทในการศึกษา

๒.วิปัสสนาธุระ หมายถึง การปฏิบัติ การพิจารณาถึงทุกขลักษณะอนิจจลักษณะ และอนัตตลักษณะ ด้วยความพากเพียรพยายามจนกว่าจะบรรลุถึงพระนิพพาน

ในปัจจุบัน พระสงฆ์จึงมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญที่จะต้องกระทำเรียกว่า “การคณะสงฆ์” หมายถึง งานของคณะสงฆ์ สิ่งหรือเรื่องที่คณะสงฆ์ต้องทำ สิ่งหรือเรื่องที่คณะสงฆ์ควรทำฐานะของคณะสงฆ์ หน้าที่ของคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มาตรา ๑๕ ตรี(๑) และ(๓) และข้อ ๕ แห่งกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กล่าวถึง การคณะสงฆ์หรือหน้าที่ของสงฆ์ที่ควรกระทำไว้ ๖ ประการดังต่อไปนี้

(๑) การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง)

(๒) การศาสนศึกษา

(๓) การศึกษาสงเคราะห์

(๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๕) การสาธารณูปการ

(๖) การสาธารณสงเคราะห์

บทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา นั้น สรุปได้ว่า พระสงฆ์ใช้บทบาทตามภาวะที่มีอยู่เข้าไปมีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรมกับพระสงฆ์ และประชาชน ตามภารกิจของพระสงฆ์ใน ๖ ด้านได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ โดยสื่อกลาง ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร เพื่อดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ ใช้วิธีการส่งเสริมลดความขัดแย้งโดยทำหน้าที่สั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักพหุวัฒนธรรม มีเมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมรธรรม มีทิวฐิสามัญญตา มีศีลสามัญญตา และ ดำรงตนอยู่ในความเป็นกลาง ไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นธรรม ตั้งมั่นอยู่ในพรหมวิหารธรรม ไม่มีอคติ ประกอบด้วยสังคหัตถุธรรม สามัคคีธรรม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

บทบาทของพระสงฆ์ในส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา ย่อมต้องความร่วมมือทั้งฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักรดังต่อไปนี้

๑)สมควรให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมโดยรัฐและคณะสงฆ์เข้าไปส่งเสริมให้กระทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

๒)ในฝ่ายศาสนจักรควรจัดตั้งสถาบันพัฒนาพระสงฆ์เพื่อให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมให้มีคุณภาพ

พระสงฆ์ในสังคมไทยมีบทบาทที่สำคัญต่อประชาชน เนื่องจากเป็นศูนย์รวมศรัทธา ประชาชนวิชาการต่างๆ เพื่อดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีเกียรติและความสุขตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยพระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ให้การศึกษา เมื่อพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในสังคมย่อมก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชนนานัปการ ปัญหาต่างๆก็ลดน้อยลงไปเพราะอาศัยกำลังของพระสงฆ์

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา ยังมีประเด็นอื่นที่ควรศึกษาดังต่อไปนี้

๑. ควรมีการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยธรรมในการส่งเสริมลดความขัดแย้งในชุมชน
๒. ควรมีการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยธรรมในการส่งเสริมลดความขัดแย้งในชุมชน
๓. ควรมีการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยธรรมในการส่งเสริมลดความขัดแย้งในชุมชน